

ERIK KJERSGAARD

18. august 1931 – 25. juni 1995

Erik Kjersgaard blev enten født for tidligt eller for sent. Men det anfægtede ikke hans virksomhed som historiker. Kjersgaard lagde vægt på den brede formidling af historie på et tidspunkt, hvor popularisering var et akademisk fremmedord – på trods af tidens ønske om forskning for folket.

Det virker som om, han slet ikke kunne lade være med at formidle. Dertil fandt han fortiden – den nære som den fjerne – alt for spændende og underholdende. Og skulle der være historiske perioder eller områder, der var emnemæssigt tørre, forstod Erik Kjersgaard at levendegøre dem. Det er vel for læseren af Historisk Tidsskrift en naturlig gave fra Klio at beskæftige sig med historien, men der skal yderligere en alliance med Kalliope til for at gøre den interessant for andre. Den havde Erik Kjersgaard. Det er her, han havde sin styrke, og det er også her, han fik et problematisk forhold til fagfæller. Måske fordi han blev født på det forkerte tidspunkt.

Erik Kjersgaard blev mag.art. i historie 1959. Han havde sine faglige papirer i orden. Beviser herpå er afhandlinger som »Leding og landeværn« (Middelalderstudier tilegnede Aksel E. Christensen, 1966), ansættelser som amanuensis 1961-63 ved Historisk Institut, Københavns Universitet, inspektør ved og leder af Nationalmuseets nyoprettede oplysningsafdeling 1963-78, og til sidst fra 1981 direktør for købstadsmuseet Den gamle By i Århus. Men det er som formidleren, som den der bringer historien ud til hele befolkningen, at Erik Kjersgaard med rette huskes.

For den, der i begyndelsen af 1960'erne deltog i hans undervisning i Valdemarstiden, står hans forelæsninger – og han kunne ikke lade være med at føre ordet i timernes samtlige 45 minutter – som en uvurderlig faglig inspiration til den historiske forsknings verden. Universitetslærers egen forskningsforpligtelse må til gengæld have kedet ham.

Årene som museumsinspektør viste samme vej. Det var mere Nationalmuseets publikumsorientering end dets forskningsdel, som nød godt af

Erik Kjersgaard. Omvisninger, udstillinger og publikationer begyndte at leve op til dét, de siden skulle blive, nemlig museets kontakt udadtil. Bredeudstillingerne! Her tog han sig især af audio-visuelle forestillinger – siden 1965 var han tilknyttet Danmarks Radios TV-kulturfond som producer.

For en lidt fjern iagttager må Kjersgaards periode som direktør på købstadsmuseet Den gamle By have været en god tid. Et levende museum, hvor folk går rundt mellem og i de udstillede huse, skaber en god publikumskontakt. Museet blev synliggjort i befolkningen. Det flød ikke med forskningspublikationer om købstadsbyggeri og borgerhuse, men det strømmede ind med et taknemmeligt publikum.

Det er først og fremmest som den skrivende og talende popularisator, at Erik Kjersgaard havde sin force. Det er ikke på sin plads her at remse op af hans foredrags- og forfattervirksomhed. Det vil fylde alt for meget. Det kan være på sin plads at nævne, at han ikke gik af vejen for ret meget, stort som småt, væsentligt som – ja, hvad er uvæsentligt? De spørgsmål, som plagede mange historikere i 70'erne og 80'erne, eksisterede ikke synligt hos Kjersgaard. Igen må man konstatere, at han virkede på det forkerte tidspunkt. Munkemarxist var han bestemt ikke. Men måske var han blandt andet med til at åbne op for faghistorikernes aktuelle interesse for fagets formidling.

Kunne Erik Kjersgaards vægtning af formidling frem for forskning undertiden sætte ham i modsætning til andre fagfæller, så blev hans fremstillingsevner alligevel udnyttet af alle. Til Politikens Danmarks-historie fra 1960'erne skrev han bind fire om perioden 1241-1448 og han trådte til som medforfatter til det følgende bind. Driftssikker som forfatter var han. Under reklamefremstødet for denne store Danmarks-historie udnyttede forlaget Kjersgaards fremragende skriveevner ved at citere og henvise til hans skildring af Skånemarkedet. »Det var netop på Skanør, at sild, fiskere og købmænd hvert år satte hinanden stævne. Når trækfuglene samledes på Ugleodde, strømmede tusinder af fiskerbåde til fra det halve Danmark. Sildefiskeriet virkede utrolig dragende; meget få, ja måske slet ingen af folkene havde fiskeri som hovederhverv, men de gode indtægter kaldte dem væk fra den daglige dont. Fire til seks mand sluttede sig sammen i »bådelag« og drog til Øresund, medens landsbyer og købstæder blev delvis affolket. Bønderne jamrede over, at karlene løb bort, netop når høsten stod for døren, og peblingene lod deres latinbøger i stikken, så læsemestrene sad alene tilbage i tomme skolestuer« (s. 190). Ja, læs selv hele afsnittet. Prøv selv at se, hvor mange faktiske informationer, der ligger skjult bag denne prosaagtige skildring.

I 1980'erne var Kjersgaard manden bag en folkelig populærudgave af

hele Danmarkshistorien. Peter Asschenfeldts Bogklub udsendte en stribe bind med Kjersgaard som forfatter. Selv i fremstillinger, der sigter mod et meget bredt publikum, formåede han at meddele en mængde relevant historisk viden. Eksempelvis når han på den allerførste side til kapitlet om Skånemarkedet »Salt, sild og tyske købmænd« i seriens 4. bind at komme ind på både C.F. Allens og Kristian Erslevs udlægning af tyskernes dominans.

Erik Kjersgaards mest betydningsfulde formidlingsindsats er i mine øjne hans store Danmarkshistorie på Danmarks Radios TV. Hele Danmarks historie fra istid til nutid. Skabt af én mand – i samarbejde med mediets nødvendige folk. Ikke mange kan gøre Kjersgaard det kunststykke efter. Han havde sin ballast fra foredrags- og skribentvirksomheden inden for alle områder. Han gik på producerkursus for at kunne mestre det nye mediums betingelser og muligheder. Han skabte en sjældent helstøbt Danmarkshistorie.

Stilen var lagt efter tidens store forbillede, Richard Attenborough. Det blev Kjersgaards Danmarkshistorie. Han vandrede land og rige og samtlige århundreder rundt, dukkede forpustet op og fortalte. Ingen manuskriptafhængighed, ingen tekstlæsning. Derimod den mundtlighed, som er al fortællings forudsætning. Hans Danmarkshistorie er illustreret fortælling. Den viser såvel Kjersgaards som TV-mediets traditionelle og lidt restriktive, men tidstypiske holdning til det at visualisere historien. Et nærliggende eksempel vil igen være Skånemarkedet. Som i så mange andre scener står og går Kjersgaard rundt i naturen, og på Falsterbo er der ikke andet end den flade eng. På billedsiden viser udsendelsen et nutidigt vådområde, hvilket intet har at gøre med Nordeuropas største marked i 1300-tallet. Som i sine bøger kan Kjersgaard verbalt give en levende og informativ skildring af forholdene, ja han sammenligner Falsterbo med Shanghai i forrige århundrede. På billedsiden står han derimod midt på det flade engareal. Erik Kjersgaards største evner lå i den mundtlige eller skriftlige fremstilling. TV eller ej. Men set i det tidsperspektiv, hvor Danmarkshistorien blev produceret, var den en kæmpebedrift.

Den ligger ret langt fra undertegnedes opfattelse af historiefremstilling på TV eller andre billedmedier, men den er fin formidling. Den ligger også ret langt fra undertegnedes historieopfattelse, men den fungerede optimalt inden for de givne rammer: TV for befolkningen i den bedste sendetid. Det er sjældent, at faget historie når så langt ud, skaber så stor interesse og bibeholder så stor en faglighed.

Vi historikere kan ikke rigtig blive enige om fagets berettigelse. Men hvis ikke der i befolkningen er en udbredt interesse for at beskæftige sig

med fortiden og fortolkningen af den, så fjernes grundlaget for vores beskæftigelse, hvor »relevant« den end er. Erik Kjersgaard var ikke en faglig fornyer. Det var han derimod inden for formidlingen af faget. Om nogen medvirkede han til at skabe en folkelig forståelse for vores historie.

I dag, hvor formidling er et modebegreb inden for historie, er det tomt, at Erik Kjersgaard ikke længere skriver eller fortæller. Hvis han var født et par årtier senere ville fagfællers bedømmelse af ham ikke have skabt næserynker. Men det skyldes blandt andet, at en Erik Kjersgaard havde gødet grunden. Han lod sig ikke anfægte af den tid, han virkede i. Historien ville til enhver tid have presset sig ud gennem hans pen og mund. Han var det eminente talerør for en historie, der efter hans opfattelse eksisterede uden de mange teoretiske overvejelser. Fagets Balzac beretter nu for andre end hans jordiske fæller.

Axel Bolvig